

Innehåll

"De mänskliga rättigheterna är grunden"	2
Inledning av länsöverdirektör Lise-Lotte Reiter och Göran Bengtsson.....	2
Inledning av landshövding Mats Hellström.....	3
"Glöm attityderna – gå direkt på rättigheterna"	5
- Peter Nobel	
"Etnisk diskriminering och könsdiskriminering förekommer samtidigt"	7
- Paulina de los Reyes	
"Attityder och effekter är två olika saker"	10
- Oscar Pripp	
"Handlar det om kön, klass eller etnicitet?" - ur diskussionen i Malmö.....	11
"Handlar det om kön, klass eller etnicitet?" - ur diskussionen i Göteborg.....	12
"Handlar det om kön, klass eller etnicitet?" - ur diskussionen i Stockholm.....	12
"Diskrimineringskommitténs slutbetänkande kommer nästa år"	14
- Susanne Pålsson Helander	
"Sammanhållen diskrimineringslagstiftning" – ur diskussionen i Malmö.....	15
"Diskrimineringskommittén är öppen för synpunkter"	16
- Gudrun Persson-Härneskog	
"Utsatta ungdomar"	17
- Maria Lindberg	
"Är det samma mekanismer vid diskriminering av kvinnor och invandrare"....	18
- Maria-Pilar Reyes	
"Utsatta ungdomar" – ur diskussionen i Malmö.....	19
"Utsatta ungdomar" – ur diskussionen i Stockholm.....	20
Utvärdering.....	22
Redovisning av enkätsvaren från Malmö.....	22
Redovisning av enkätsvaren från Göteborg.....	23
Redovisning av enkätsvaren från Stockholm.....	27

- Jämställd integration eller integrerad jämställdhet?

Anteckningar från seminarier i Malmö, Göteborg och Stockholm, 20 - 22 januari 2004.

Arrangörer: Länsstyrelserna i Skåne-, Stockholms- och Västra Götalands Län samt Kommunförbundet i Stockholms län.

”De mänskliga rättigheterna är grunden”

Inledning av länsöverdirektör Lise-Lotte Reiter och Göran Bengtsson, Malmö och Göteborg.

”Alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter. De är utrustade med förnuft och samvete och bör handla gentemot varandra i en anda av broderskap.” Så står det i artikel 1 i FN:s deklaration för mänskliga rättigheter.

Artikeln skrevs efter andra världskriget, då det viktiga var att skapa samförstånd bland olika nationer och tolerans mellan olika kulturer och politiska intressen. Men la vi märke till att även kvinnor ska handla mot andra i en anda av ”broderskap”?! Det skulle dröja ungefär 30 år till innan FN:s kvinnokonventionen mot diskriminering av kvinnor kom till stånd.

Tyvärr förekommer fortfarande diskriminering på grund av kön och etnicitet i vårt samhälle. Diskrimineringsgrunderna hålls isär och diskuteras i olika sammanhang, trots att grunderna till diskriminering oavsett formen är den samma: **att människor betraktas och värdesätts olika på grund av sina egenskaper såsom kön och ursprung**. Dessutom är det nog så att dessa diskrimineringsgrunder existerar på en och samma gång!

Diskussioner om mänskliga rättigheter har på senare tid väckt allt större intresse. Både på grund av händelser som sker i vår omvärld men också på grund av händelser i vår närhet.

Kampen om demokrati och mänskliga rättigheter tycks vara en kamp som ständigt behöver föras - arbetet tar så att säga aldrig slut. Kanske är det också så att vi aldrig kommer att uppnå idealen om människans okränkbarhet. Oavsett om så är fallet eller ej så utgör deklarationen om de mänskliga rättigheterna en viktig färdvisare åt vilket håll vi måste sträva i vårt arbete.

Ett sätt att förverkliga dessa intentioner är att ha en effektiv diskrimineringslagstiftning. Det kan handla om förbud mot diskriminering p.g.a.

- kön
- etnicitet eller trosuppfattning
- funktionshinder

- sexuell läggning
- och kanske i framtiden även på grund av ålder

För närvarande pågår en utredning som bland annat har till uppgift att överväga en gemensam lagstiftning samt en eventuell samordning eller sammanslagning av ombudsmännen.

Med utgångspunkt från mänskliga rättigheter kommer dagens konferens att sätta två perspektiv i centrum: kön och etnicitet samt relationen mellan dessa båda perspektiv. Syftet med dagen är att vi vill bidra till debatten, skapa en mötesplats samt ge utrymme för en konstruktiv dialog.

Inledning av landshövding Mats Hellström, Stockholm

- Att värna om de mänskliga rättigheterna är den gemensamma grunden, sade landshövding Mats Hellström när han inledde konferensdagen på Göta Ark i Stockholm.

Diskriminering på grund av kön och etnicitet finns fortfarande i vårt samhälle och det är viktigt att vi diskuterar detta, menade landshövdingen. Men det är också så att arbetet mot diskriminering har ökat i intensitet, vi har fått fler och fler lagar som ska skydda mot diskriminering. Regeringen har tillsatt en parlamentarisk kommitté som ska se över möjligheterna till en gemensam lagstiftning som omfattar alla eller flertalet diskrimineringsgrunder. Utredningen tittar också på frågan om länsstyrelsernas eventuella tillsynsansvar.

- Förutom att motverka diskriminering ska vi också öka jämställdheten, sa Mats Hellström och betonade vikten av att beakta jämställdhetsperspektivet i allt samhällsarbete.

- Vi har en kraftigt tilltagande segregation i vårt län, inte minst i boendet. En tredjedel av länets invånare har utländsk bakgrund.

- Invandrade kvinnor är särskilt diskriminerade, sa landshövdingen.

Snabba upp tröga processer

Han berättade om några av Länsstyrelsens projekt inom området och nämnde bl.a. skolkampanjen Respekt, Operation Kvinnofrid och det samarbete som länsstyrelsen har med länets kvinnojourer.

Länsstyrelsen har delat ut 2,4 miljoner kr till olika projekt som ska starta skyddat boende i år. 16 nya platser ska tas i bruk och Länsstyrelsen har också delat ut 1,3 miljoner kr till projekt av förebyggande karaktär.

Tillväxt hör också hemma i det här sammanhanget, ansåg landshövdingen, eftersom det är kvinnorna som står längst bort från arbetsmarknaden och drabbas hårdast när tillväxten är låg. Därför är det regionala tillväxtprogrammet viktigt.

- Kvinnors kunskaper tillvaratas dåligt, sa Mats Hellström. Kvinnor ses som ett problem. Utgångspunkten borde vara att "här kommer fyra sjuksköterskor och tre snickare" i stället för att se problem.

Han nämnde SFA, Svenska för akademiker, som ett sätt att "snabba upp den tröga processen".

- Vi måste ta itu med de tröga processerna. Det är ruskigt viktigt.

Inspiration och nya vinklar

- Vad vill vi ha ut av dagen? frågade han sig och svarade: en dialog, skapa mötesplatser, en diskussion om hur vi integrerar bättre.
- Seminariet kan ge inspiration och nya infallsvinklar hur vi samverkar mellan integration och jämställdhet, avslutade landshövdingen.

”Glöm attityderna - gå direkt på rättigheterna!”

Peter Nobel i Malmö, Göteborg och Stockholm

- Det går inte att hitta ett viktigare ämne än mänskliga rättigheter. Med det uttalandet inledde Peter Nobel sitt anförande i Stockholm. Där inte de mänskliga rättigheterna finns, finns inte heller alla de andra viktiga frågorna. Miljön t.ex. kan inte räddas om det inte kan föras en fri diskussion.

Nobel, som var Sveriges första DO och bl.a. varit generalsekreterare i Svenska Röda Korset, berättade initierat med stor kunnighet, torr humor och djup humanism om hur idéer om och arbetet med frågor som rör alla människors lika värde och rättigheter vuxit fram. Från Ramses III:s Egypten via Bergspredikan till FN:s bildande efter andra världskriget.

- Fred och strävan efter mänskliga rättigheter är två sidor av samma mynt, menade Peter Nobel. Och allas lika rättigheter är det sammanhållande skalet.

Diskriminering är orättvisa

Diskriminering använder vi idag i betydelsen ”åtskillnad på ett negativt sätt”, diskriminering är resultatet av en orättvisa.

- Många tror att mänskliga rättigheter är ett västerländskt påfund. Diktatorer vill gärna hävda det och mena att ”det passar inte hos oss”, sa Nobel.

Sant är dock att västmakternas ledare använder frågan om mänskliga rättigheter i politiskt syfte och det finns en västerländsk dubbelmoral.

- De gullar med Mubuto och spottar på Mugabe. Kräver att Saddam måste efterleva kraven, men inte Israel. Det är dubbelmoral.

Nobel berättade hur FN började med att skapa ett instrument för mänskliga rättigheter, den första kommittén under Eleanor Roosevelts ordförandeskap, som tog fram det första utkastet till deklarationen. Deklarationen antogs av Generalförsamlingen den 10 dec 1948 med 48 röster för och åtta nedlagda; Sovjet och dess satellitstater ogillade rätten att lämna sitt land, Sydafrika hade apartheid och Saudiarabien ogillade den inskrivna rätten att byta religion.

- Sedan gällde det att implementera. Det var svårare och tog längre tid.

Bekymrad över samernas rätt

Under åren har FN antagit en rad konventioner för att säkerställa mänskliga rättigheter, från 1966 då fler konventioner antogs, bl.a. om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, till 1989 när barnkonventionen antogs.

- Observera att det inte handlar om ”barnens” rätt utan ”barnets”. Varje individ bär rättigheten. Det tycker jag är intressant, sa Nobel.

Han berättade också att konventionen om invandrad arbetskraft ännu inte trätt i kraft och att 1989 års ILO-konvention nr 169 om ursprungsbefolkningars rätt inte har ratificerats av Sverige.

- Jag är bekymrad över samernas rätt, sa Nobel. Det finns allvarliga konflikter där som behöver regleras för att minska spänningar och mänskligt lidande.

1951 års europeiska konvention om mänskliga rättigheter är inkorporerad i svensk lag och den tillämpas också av Europadomstolen för mänskliga rättigheter i Strasbourg.

Förtryckaren spelar på hela klaviaturen för att kontrollera och förtrycka, menade Peter Nobel, och därför är resonemang som "rätten till liv är väl viktigare än sex veckors semester" inte relevant.

- Barnarbete, slavarbete, ohälsosam arbetsmiljö, orimliga villkor - det är också ett sätt att fördärva människor.

- Det går inte att rangordna bland rättigheterna. Det är inte en matsedel att välja från, "hoppa över förrätten och gå direkt på crème karamell". Mänskliga rättigheter är en odelbar enhet där alla är lika viktiga och det är också den svenska linjen.

Fort går det inte

Hur fungerar övervakningen av mänskliga rättigheter? Regeringar rapporterar till FN:s organ som övervakar efterlevnaden. Och man vill föra en dialog med varje land, inte jämföra med andra länder utan med det enskilda landets situation för några år sedan.

- Fort går det inte, men det går. Jag tror på FN-systemet, trots de fruktansvärda bakslag vi ser ibland.

Det är beklagligt, tyckte Nobel, att rapporterna till FN inte blir offentliga. Det skulle skapa en bra och nyttig information om de blev det.

Man kan också vända sig till en FN-kommitté, eller till domstolen i Strasbourg, som privatperson. Och domstolen kan riva upp ett nationellt beslut.

- Kommuners och landstings ansvar för efterlevnaden av mänskliga rättigheter är stort. Frågan är om de är medvetna om det?

- Demokratin måste städse försvaras och särskilt i svåra tider är det viktigt att institutionerna fungerar.

Peter Nobel avslutade med en liten brandfackla genom att trycka kraftigt på rättighetsperspektivet. Han tycker att vi ägnat oss åt för mycket flum och försummat substansen, ägnat för mycket tid och kraft åt attityder i stället för att se till handlingar och resultatet av dem.

- Man får älska skottar och ogilla greker, det är mänskligt och tillåtet. Vad som inte är tillåtet är att låta det styra sitt handlande, sa Nobel.

- Att se till de mänskliga rättigheterna är en viktig och försummad genväg.

- Glöm attityderna! Det går inte att prata med rasister. Gå direkt på rättigheterna! Allas lika rättigheter!

”Etnisk diskriminering och könsdiskriminering förekommer samtidigt”

Paulina de los Reyes i Malmö, Göteborg och Stockholm

Paulina är docent i ekonomisk historia och har forskat kring makt, kön, etnicitet och arbete. Hon höll sitt föredrag ”Feminismens etniska gränser” i Malmö, Göteborg och Stockholm. I en rad OH-bilder anlade hon ett feministiskt perspektiv på de paradoxer och klyftor som uppstår i ett etniskt uppdelat Sverige.

- Vi knyter jämställdhetsbudskapet till svenskheten, sa Paulina. Vi är vana vid att höra att Sverige är bäst på jämställdhet.

Först gick Paulina de los Reyes igenom det faktiska läget idag. Andelen kvinnor i arbetslivet är hög, män och kvinnor har samma rättigheter, man delar ansvaret för familjens försörjning, det finns en föräldraförsäkring och en offentlig barnomsorg, det finns dessutom en hög representation av kvinnor i politiken.

Arbete är viktigt för möjligheten att välja sitt liv, menade Paulina, hur och med vem man vill leva. Barnomsorgen är också en förutsättning för att kvinnor ska kunna arbeta.

- Det heter ”föräldraförsäkring”, inte ”moderskapsersättning” som det gjorde förr. Men det här är inte hela bilden. Det finns problem!

Kvinnor lever längre och fattigare

Löneskillnaderna är fortfarande stora - det är bättre att byta kön än att satsa på utbildning om man vill höja sin lön, karriärmöjligheterna för kvinnor är fortfarande begränsade. Det finns kvinnoyrken och kvinnliga arbetsplatser, arbetstider och andra villkor som skapar ojämlikhet.

- Deltid är lika med instabila villkor. Vi förhåller oss till det här på olika sätt, vi talar om ”deltidsarbetande kvinnor” och ”deltidsarbetslösa män”.

Kvinnor har större ansvar för familjen, män har mer fritid, och kvinnor har sämre pension.

- Kvinnor lever längre än män, men de lever ett liv i fattigdom. De sämre ekonomiska villkoren följer med hela livet, sa Paulina.

Och det förekommer våld mot kvinnor. Det pratas mer om det nu än förr, men mörkertalet är stort och det nonchaleras av myndigheter. Det är svårt att få någon fälld. Få åtalas, ännu färre fälls.

Paulina hänvisade till rönen i Eva Lundgrens rapport ”Slagen dam”. Där framgår tydligt att kvinnomisshandel förekommer i alla samhällsklasser och att det är ett fenomen som vi alla tycker är svårt att hantera.

Vi tror vi är bäst på jämställdhet

Är Sverige bäst i världen på jämställdhet?

- Är vi eller är vi inte? Det är inte viktigt, menade Paulina. Det som betyder något är att vi tror och tycker att vi är det.

Jämställdhetstänkandet är en del av den svenska kulturen och jämställdheten utmärker Sverige internationellt.

- Det ger oss legitimitet. Men det innebär också att göra sig annorlunda, att påstå att man har något som andra borde ta efter.

Uppfattningen är att invandrarna måste lära sig den svenska jämställdheten.

- "Vi" tar för givet att invandrarna inte kan, för de är inte svenskar. Det leder till fallgropar, det försvårar dialogen och hindrar förändring.

Paulina de los Reyes gjorde en snabbgenomgång av den moderna invandringen till Sverige, från andra världskrigets flyktingar, till den efterföljande arbetskraftsinvandringen från kriget fram till mitten av 50-talet, flyktingarna från Östeuropa under 50- och 60-talet, flyktingarna från Latinamerika under 70- och 80-talen, 90-talets krigsflyktingar från Bosnien, Somalia och Irak bl.a.

- De flyktingar som kommer idag möter ett annat samhälle än det jag gjorde när jag kom hit på 70-talet, det konstaterar jag med stor sorg, sa Paulina de los Reyes. Hon pekade också på det oegentliga i samlingsbegreppet "invandrare", för det finns stora variationer t.ex. vad gäller vistelsetid i Sverige och förankringen till landet, skillnader i kön, ålder och utbildning, skillnader i religion, kultur, social situation och ekonomi.

Trots variationerna är stereotypiseringen omfattande, menade Paulina, och man ser invandrade kvinnor som en speciell utsatt grupp.

- Det budskap vi får om invandrade kvinnor ger inte utrymme för ett jämlikt bemötande.

Stereotyp bild av kvinnor

Vad säger bilden av invandrade kvinnor? Att de är en utsatt grupp, dubbelt förtryckta, de är traditionsbundna, passiva och lever isolerat. Invandrade kvinnor är förtryckta av sina män och manliga släktingar, de vet inget om sina rättigheter och de är ofta utsatta för våld, förtryck och tvång.

- Många kvinnor och tjejer med invandrarbakgrund får t.ex. ofta frågan om de har fått stryk hemma. Många har en snäll pappa och det är jättetröttsamt att behöva svara på såna frågor, berättade Paulina.

Det är ett problem att man måste försvara rätten att vara individ, bortanför stereotyperna.

Schablonerna får också återverkningar när det gäller service och tillgång till välfärdstjänster. Kvinnorna är ju hemma, deras behov av barnomsorg är mindre, tror man.

Invandrade kvinnors egen försörjning prioriteras inte.

- Undersökningar visar att åtgärderna för invandrade kvinnor skrämmande ofta inte leder till något resultat och sällan till arbete.

- Etnisk diskriminering och könsdiskriminering uppträder samtidigt och de är svåra att skilja från varandra, säger Paulina.

Det finns också saker som aldrig nämns när det talas om invandrade kvinnor. T.ex. att det finns en stor grupp som har en hög utbildningsnivå och att många invandrade kvinnor arbetar med uppgifter under sin utbildningsnivå. Det pratas mest om dem som saknar utbildning. Eller att invandrade kvinnor ofta är starka och goda organisatörer. De har flyttat hit, skapat ett liv här.

- Det finns ett okänt nätverksskapande mellan invandrade kvinnor. Man ordnar smålån, hjälper varandra med barnpassning, information och kontakter, t.o.m. med jobb.

Det finns ofta stor solidaritet och samarbete mellan kvinnor. En informell infrastruktur som är förvånansvärd och som når dit myndigheterna inte når, även bland de mest utsatta, menade Paulina.

- Lobbying är omfattande. Många kvinnoorganisationer visar stor medvetenhet och skicklighet i kontakterna med myndigheter.

Fler och andra förebilder

Paulina de los Reyes avslutade med att konstatera att det behövs andra och fler förebilder.

- Öppna diskussionen för fler röster och fokusera mer på det gemensamma än på olikheterna.

Workshops

Tre workshops hölls i vardera Malmö, Göteborg och Stockholm. Varje workshop varade en och en halv timme.

”Attityder och effekter är två olika saker”

Oscar Pripp i Malmö, Göteborg och Stockholm

Oscar är lektor i etnologi vid Södertörns högskola och forskningschef vid Mångkulturellt centrum i Botkyrka. Hans seminarium hade titeln ”Handlar det om kön, klass eller etnicitet?” fanns med på alla tre orterna. Oscars seminarium utgick från tre punkter som han listade på tavlan: grundläggande mekanismer om hur ojämlikhet skapas i organisationer, olika sätt att se på mångfald och slutligen en mångfaldsmodell som både särskiljer och tar upp gemensamma drag när det gäller kön, klass och etnicitet.

Ojämlikhetsmekanismer

Människor organiserar sig i ojämlika kategorier utifrån sina egna intressen, det är en grundläggande mekanism. Män/kvinnor, kön, klass och ras. Och människors attityder kan förändras över en natt om de ekonomiska förutsättningarna förändras i hög- respektive lågkonjunktur. Som exempel nämnde Oscar krav på språkkunskaper eller kvinnors inträde i ett yrke följer konjunkturen.

- När något sjunker i status ”invandrifieras” det eller ”feminiseras”, sa Oscar I Sverige är majoriteten förebilden och det sätts sällan press på den.

Mångfaldsperspektivet

Oscar belyste mångfaldsbegreppet ur olika perspektiv. Ett var rättvisa. Det är det mest varaktiga, men det är också svårt menade han. Det går inte att mäta etniska grupper och det är också svårt att hitta en rimlig kategorisering av människor. Hur ser det ut i vår egen organisation? Är det en avspegling av den rådande världsordningen där personer med rötter i den tredje världen är de som städar och alla chefspositioner innehas av vita medelklassmän? Att exempelvis använda termen snedrekrytering sätter fokus på att ansvaret ligger på den som rekryterar. Det går dock att mäta och uppskatta var människor inom organisationen i grova drag har sitt ursprung, vilket är nödvändigt för att identifiera eventuell snedrekrytering.

Nyttoperspektivet var ett annat perspektiv – där man för fram att vi tjänar på att ha många kulturer och tar vara på arbetskraft med samma typ av argument som man tidigare talade om kvinnor. Nyttoperspektivet har både sina för- och nackdelar.

Fördelen är att det kan vara ett bra instrument för påverkan. Nackdelen är att det är trendkänsligt och skapar en bild av människor som kulturellrepresentanter eller som delar av en arbetskraftsreserv/outnyttjad resurs. Representation var en tredje aspekt; du får olika perspektiv, olika grupper ser saker på olika sätt utifrån sina positioner i samhället.

Begreppen behöver inte ställas emot varandra, studier visar att öppna och toleranta stater är framgångsrika.

Bred och distinkt mångfald

Underordningen visar sig i fem olika fält; marginalisering, exploatering, maktlöshet, kulturell imperialism och våld. Genom att mäta dessa faktorer kan man visa på hur situationer ser ut för olika grupper.

Vi får inte glömma tidsperspektivet – hur ser det ut över tid? Det händer saker inom vissa områden, men förändringar genom attityder tar oerhört lång tid. Hård press genom lagstiftning, genom ekonomiska incitament ger dock resultat. Representation åstadkommer normativa förändringar på sikt.

Avsikter och effekter är ofta vitt skilda saker. Den strukturella diskrimineringen är det stora problemet. Mångfald är dyrt – ofta har vi bara råd med retoriken. För att nå resultat behöver vi omorganisera och bryta invanda mönster – detta kostar.

- Vilka mekanismer är det som styr? Det kan vara bra att tänka på när vi jobbar med attityder år ut och år in, avslutade Oscar.
- Våra attityder och effekterna av dem är två helt olika saker.
- Det är inte rasisterna i Klippan som gör klyftorna på arbetsmarknaden. Det gör en vanligtvis välvillig, välutbildad akademikerkår ur medelklassen....

”Handlar det om kön, klass eller etnicitet?” - ur diskussionen i Malmö

I Malmö var det flera av deltagarna som vände sig mot Oscar Pripps tankar om att nyttoargumentet var alltför trendkänsligt och osäkert. Flera av deltagarna redovisade exempel på att etnisk mångfald verkligen varit till nytta för olika organisationer, och menade att det är ett effektivt sätt att påverka företag.

Det ska kosta att snedrekrytera

Pripp menade att argumentet att man inte hittar någon med rätt kompetens bland invandrare inte håller. Begreppet ”snedrekrytering” är bra, eftersom det lägger ansvaret på organisationen. Det har också visat sig att problem med att hitta rätt kompetens bland invandrare ofta beror på att man använder sig av fel rekryteringskanaler. T.ex. är gratistidningar som Metro ofta bra. Man använder sig inte av informella nätverk vid rekryteringar, det görs oftare ju högre befattning som ska tillsättas. En organisations placering och upptagningsområde kan också vara avgörande för vem som rekryteras; som exempel nämndes studentsammansättningen på Stockholms Universitet jämfört med den på Södertörns högskola. Det ska *kosta* att snedrekrytera!

Blanda inte kön och etnicitet

Det är farligt att fokusera samtidigt på etnicitet och kön, menade Oscar Pripp. Samordning är OK, men det måste vara olika personer som har ansvaret för de olika frågorna. Risken finns annars att de olika perspektiven börjar konkurrera med varandra, och att jämställdhetsfrågorna tvingas ta ett steg bakåt.

Fokus på representation

Människor som diskriminerar är ofta övertygade om allas lika värde. Därför är *effekten* av människors handlande mycket intressantare än deras värderingar.

Kulturrasismen (antaganden om människors normer och egenskaper utifrån härkomst) botas bäst genom att man ökar representationen. Flera deltagare påpekade att förtryckande värderingar kan bäras upp även av den underordnade gruppen, och Pripp medgav att ökad representation visserligen inte löser alla problem, men att fokus trots allt borde ligga mera på den frågan.

Vinst är bästa sporren

En deltagare berättade att hennes erfarenhet var att det privata näringslivet lyckats bättre med mångfaldsfrågor än offentliga myndigheter. Pripps förklaring var att vinstmöjligheter alltid varit en bra sporre för mångfald. Den allra bästa sporren är ett gemensamt hot, som t.ex. i krigstider.

”Handlar det om kön, klass eller etnicitet?” - ur diskussionen i Göteborg

”Är nyttoargumentet överhuvudtaget relevant och är det moraliskt riktigt att använda detta begrepp? Borde inte rättviseperspektivet vara överordnat? När vi argumenterar för förändringar och mångfald lyfts alltid nyttoperspektivet fram som en av de viktigaste drivkrafterna”, var synpunkter som framkom efter Oscar Pripps workshop i Göteborg.

Mångfald kan ses i två olika perspektiv, menade Pripp, dels ur rättviseperspektivet, dels ur ett nyttoperspektiv. Men begreppen behöver inte alls ställas mot varandra. Det finns studier som visar att öppna och toleranta stater är framgångsrika.

Under rubriken ”Brett och distinkt mångfaldsbegrepp” s.a.s. bl.a. att mångfald inte enbart är en fråga om resurser. ”Feminister har gått i bräschen för ökad representativitet och många av de strukturer och hinder som möter exempelvis invandrare är exakt de samma som kvinnorna kämpat mot i årtal”.

”Vi måste våga diskutera mer öppet och skapa forum där vi vågar samtala och inte begränsa oss till den politiskt korrekta diskussionen. Det saknas forum för detta idag. Genom den självbild som Sverige har idag ser vi inte de strukturella hindren. Vi måste lägga mindre fokus på de exkluderande grupperna och mer på de exkluderande mekanismerna. Det är inte fel på de underrepresenterade grupperna – problemet är den strukturella diskrimineringen som utestänger”.

Mandatet måste komma uppifrån och vi har idag en lagstiftning som skulle kunna tillämpas mer strikt. Levde vi upp till lagens intentioner skulle vi inte behöva alla mångfaldsprojekt.

”Handlar det om kön, klass eller etnicitet?” – ur diskussionen i Stockholm

Deltagarna i Stockholmsseminariet hade många frågor och synpunkter efter Oscars föredrag. Bl.a. fick han frågan om han ser ljus eller dystert på framtiden.

- Problematiseringen gör att det går framåt, svarade Oscar bl.a.

- Det går inte att få samma person att arbeta både med jämställdhet och mångfald, hävdade Oscar som svar på en publikfråga. Det kräver olika kompetens, menade han.

Är fokusering på svenskheten i stället för på minoriteterna en framkomlig väg, var en fråga.

- Det är viktigt att ha med svenskheten som en del i problemet, var svaret.

Någon efterlyste fler goda exempel och fick svar ur publiken. Katolska kyrkan är ett bra exempel på mångfald.

- I vår kyrka är svenskarna i minoritet, där diskuterar vi mycket.

Diskrimineringskommitténs slutbetänkande kommer nästa år

Susanne Pålsson Helander i Malmö

Susanne Pålsson Helander är hovrättsassessor vid hovrätten i Malmö och har arbetat som sekreterare i Diskrimineringskommittén i drygt ett år. Hon inledde med en beskrivning av bakgrunden till kommitténs arbete.

Total översyn

Riksdagens uppdrag till Diskrimineringskommittén är att göra en total översyn, att överväga en gemensam lagstiftning mot diskriminering och en sammanslagning av ombudsmännen. I kommitténs uppdrag ingår också att se över vad det finns för behov av kompletteringar i den svenska lagstiftningen, vilka åtgärder som krävs för implementeringen av nya EU-direktiv (som bl.a. innehåller förbud mot åldersdiskriminering) och hur man i övrigt kan effektivisera den nuvarande lagstiftningen. Nyheter som diskuteras är också skydd för juridiska personer, skydd mot bristande tillgänglighet och positiv särbehandling för etnicitet i arbetslivet (vilket kräver en grundlagsändring eftersom det är ett avsteg från likabehandlingsprincipen) och andra aktiva åtgärder för att åstadkomma likabehandling. I uppdraget ingår även att se om tillsynsansvaret ska läggas på länsstyrelserna.

Idag finns bestämmelser både i grundlagen - i Regeringsformen - och i den civilrättsliga lagstiftningen, från jämställdhetslagen från 1991 fram till olika lagar inom arbetslivet som tillkom 1999. Dessutom finns lagrum inom straffrätten om olaga diskriminering och hets mot folkgrupp. Det finns även direktiv inom EU-rätten som ska implementeras i den svenska lagstiftningen. En sammanhållen diskrimineringslagstiftning ska värna om allas lika värde och rätt till likabehandling.

Ny lag om högskolan

Sedan 2001 finns också en lag om likabehandling av studenter i högskolan. Dessutom finns från 1 juli 2003 en ny lag om förbud mot diskriminering. Denna nya lag omfattar samma fem diskrimineringsgrunder - kön, etnicitet, religiös tillhörighet, funktionshinder och sexuell läggning - men den gäller även andra områden än de arbetsrättsliga. Brott mot denna lag prövas av allmänna domstolar, inte av arbetsdomstolen.

Lagarnas efterlevnad ska säkerställas genom ombudsmännens arbete - Jämo, DO, HO och HomO.

Kommittén är sammansatt av tio parlamentariker under ledning av hovrättsrådet Göran Ewerlöf. Dessutom medverkar för närvarande 26 experter; ombudsmän, arbetsmarknadsparter och tjänstemän från olika departement och tre anställda sekreterare. Kommittén fick sina direktiv 2002 och tilläggsdirektiv 2003. Man räknar med att lämna ett delbetänkande i maj 2004 och sitt slutbetänkande i juli 2005. Regeringen kan kanske sedan lägga ett förslag i slutet av 2006. Mer om kommitténs arbete kan man läsa på hemsidan www.sou.gov.se/diskriminering/

”Sammanhållen diskrimineringslagstiftning” - ur diskussionen i Malmö

En fråga som uppstod i den efterföljande diskussionen på Malmö-seminariet var om en sammanhållen diskrimineringslagstiftning skulle innebära att de olika diskrimineringsgrunderna skulle ”konkurrera” mera med varandra. Idag har t.ex. jämställdhet mellan könen ett litet ”överläge” eftersom det är tillåtet att gynna den kön som är underrepresenterat om sökandes meriter i övrigt är likvärdiga. Mot denna farhåga invändes att det är viktigt att se mångfalds- och antidiskrimineringsarbetet lite på sikt och att man arbetar medvetet för att nå ett mål. I princip är alla diskrimineringsgrunderna lika värda – ingen är överordnad.

Kostnader för funktionshinder

En annan fråga som togs upp rörde personer med funktionshinder. De kommer sällan fram i rekryteringsprocesser eftersom det ofta innebär anpassningsåtgärder och kostnader för arbetsgivarna. Därför är det viktigt att tillgänglighetsprincipen drivs fram av de funktionshindrades egna organisationer. Just nu behandlas ett ärende vid Svea hovrätt i Stockholm som gäller vad man kan kräva av en offentlig byggnad för att den ska betraktas som tillgänglig. Idag finns ingen standard för detta.

Frågan om diskrimineringskommitténs representativitet kom också upp. Som det fungerar idag är det tänkt att experter och ombudsmän ska svara för kontakterna utåt och förankringen i organisationer och grupper. Varken föreningar eller forskare finns idag knutna direkt till kommittén.

Gruppen diskuterade även om man kommer att synliggöra den positiva särbehandling som pågår i samhället idag, nämligen att vit svensk man i rätt ålder utgör normen. Detta ligger dock utanför kommitténs uppdrag och närmare till hands för en annan statlig utredning som heter strukturell diskriminering och som tar upp mekanismerna vad gäller etnicitet och religion.

Tydlighet och jämnare skydd

Workshopen avslutades sedan med att Susanne Pålsson Helander kort redogjorde för hur hon ser på fördelar respektive nackdelar med en sammanhållen diskrimineringslagstiftning. Till fördelarna hör att en gemensam lag ger tydlighet, överskådlighet och ett jämnare skydd. En gemensam lagstiftning känns dessutom naturlig med hänsyn till principen om allas lika värde och rätt till likabehandling. En lagstiftning skulle också leda till en gemensam praxis och enhetlig tillämpning och att man undviker att ställa de olika diskrimineringsgrunderna mot varandra. Till nackdelarna hör att det av nödvändighet skulle behövas en mycket lång och därför svåröverskådlig lag som kan upplevas som rörig och otydlig. Frågan om nya undantag, t.ex. positiv särbehandling för att öka den etniska mångfalden i arbetslivet, skulle också kunna innebära problem som är svåra att lösa. Hur många undantag ska man ha och kan detta i sig innebära att grunderna ställs mot varandra?

”Diskrimineringskommittén är öppen för synpunkter”

Gudrun Persson-Härneskog i Stockholm

I Stockholm var det Gudrun Persson-Härneskog som höll i seminariet kring Diskrimineringskommitténs arbete med en samlad översyn av hela diskrimineringslagstiftningen.

”Sammanhållen diskrimineringslagstiftning” - ur diskussionen i Stockholm

Många frågor och svar följde på Gudruns anförande i Stockholm, hon var dock inte beredd att föregripa något i utredningen och lämna besked om vad den kommer att komma fram till. Flera frågor rörde ombudsmännen och frågan om sammanslagning eller ej, som Peter Nobel har föreslagit. Något besked om var kommittén står lämnas inte och kritiska synpunkter framfördes på bristande öppenhet i kommitténs arbete.

- Men kommittén är öppen för synpunkter utifrån, sa Gudrun Persson-Härneskog.

Samtliga ombudsmän sitter med i utredningen och har möjlighet att lägga sina synpunkter på betänkandet.

Diskriminering i krogköerna kom upp som ett svårtkomligt problem idag.

- Det finns en ny lag från 1 juli förra året som omfattar förbud mot sådan diskriminering, svarade Gudrun. Problemet med få fällande domar och en benägenhet att göra upp utanför domstolen berördes också i frågestunden, liksom frågan om positiv särbehandling. Vad betyder egentligen det?
- Möjligheten att tillämpa positiv särbehandling gäller endast kön, svarade Gudrun, och det sammanblandas ofta med kvotering.
- Vid tillsättning av tjänster ska först kompetenskraven uppfyllas och därefter kan ett kön få företräde beroende på sammansättningen av arbetsplatsens personal.

”Utsatta ungdomar”

Maria Lindberg, Malmö

På Malmöseminariet talade Maria Lindberg om ämnet ”Utsatta ungdomar”. Maria är samordnare för regeringsuppdraget om hedersrelaterat våld på Länsstyrelsen i Skåne. Maria ställer två frågor för att inleda diskussionen. Är hedersrelaterat våld ett resultat av misslyckad integrationspolitik? Och uppstår hedersrelaterat våld i kulturkrocken mellan det svenska samhället och den ”egna” kulturen, något som leder till att barnen måste leva ett dubbelliv?

Värna om rätt, inte kultur

Problemet med hedersrelaterat våld har uppstått på grund av att vi inte hörsammat de mänskliga rättigheterna ordentligt, sa en deltagare. Mänskliga rättigheter ska gälla för alla oavsett var man kommer ifrån och får inte skyllas bort på grund av kultur. Vi ska värna om rättigheter och inte kulturer. I Eslöv har man t.ex. anslagit pengar till skolan för att ge viktig information om svenskt liv, svensk vardag. SFI ska ge korrekt information om Sveriges lag och hur den tillämpas.

- Vi måste se hedersrelaterat våld som ett fenomen som skiljer sig från allt annat vi känner till, hävdade en av deltagarna och citerade Mona Sahlin som lär ha sagt att hon först inte förstod hur komplex frågan om hedersrelaterat våld var och hur starkt kultur, familj och struktur hängde samman. Det är enkelt att säga likhet inför lagen. Se bara på problematiken med slöjan i skolan, var går gränsen mellan lag och icke-lag, undrar hon? Samhällets direktiv om vad fri vilja och egna rättigheter egentligen är oklara, blir deltagarnas svar. Man missförstår vad jämlikhet, integration och möjligheten att välja ett eget liv är.

Integration är mångfald inom lagens ramar

Maria Lindberg menade att regeringens syn är att hedersrelaterat våld ska ses som en del av allt våld mot kvinnor. Men för att man ska kunna förstå problematiken måste det sättas in i ett sammanhang. Hedersrelaterat våld är ett allvarligt brott mot jämställdheten och de mänskliga rättigheterna.

Det är viktigt att se det som ett svenskt problem som sker i ett svenskt sammanhang, menade Jesper Svensson från Västra Götalands länsstyrelse. Lagen ger utrymme för kulturella olikheter så länge det håller sig inom lagens gränser. Integration är mångfald inom lagens ramar. Barnets rättigheter är ett verktyg för att värna om allas lika värde, sa en deltagare. Barns rättigheter ger ryggen fri i diskussionen om kultur och föräldrars rättigheter.

Regeringens fokusering på hedersmord motarbetar integration eftersom det bidrar till att synen på vissa invandrare, speciellt kurder och muslimer, försämrar. Den kritiken har framförts mot regeringens linje, sa Marie Lindberg. Svaret blev att hedersrelaterat våld är ett ämne som inte nog kan diskuteras. Det är som Peter Nobel sa, en var har rätt till liv och frihet. Vi måste värna om det som är bra i Sverige så att folk vill flytta hit och bo här. Om vi inte värnar om exempelvis barnäktenskapslagen vad händer då? Vilka särskilda villkor kan upphäva den lagen? Fri vilja, graviditet och att man når 18 års ålder inom kort, blir svaret.

Trygghet i religionen

Lagen är inte allt, vi måste arbeta förebyggande för dessa flickor. Rädda barnen har givit ut en bok - "Överlevnadshandbok" - och arbetar med mäns attityder i ett dialogprojekt. Vad är det då som har hänt när flickor verkar ha blivit mer ortodoxa i sin religiösa tro, frågade en av deltagarna som jobbar med ungdomar i skolan. Är detta en ny trend? Medierna har gjort flickan mer medveten om konsekvenserna av att separeras från familjen och att det har gjort henne mer diplomatisk, blev svaret. Hon söker lösningar inom familjen i högre grad idag. En annan deltagare menar att flickorna tidigare har försökt frigöra sig från familjen men har blivit svikna av samhället. Utanförskap i samhället skapar trygghet i religionen.

Frågan om frivilligorganisationers insatser togs upp. Hur ska de kunna ta hand om kvinnor som behöver skyddat boende, när stat och kommun inte kan hjälpa frivilligorganisationer med finansiering av detta skydd. Kommunförbundet ser gärna privata hem för skyddat boende, men samhället kan inte ge företag bidrag. Det blir en dubbel bestraffning. Någon tydlig lösning på den här frågan kommer deltagarna inte fram till.

Som alternativ till skyddat boende nämns en metod i Danmark där manliga medlemmar i danska frivilligorganisationer medlar mellan flickan/kvinnan och männen i familjen. Länsstyrelsen känner till olika metoder, från både Tyskland och Danmark, dock inte den här, sa Maria.

"Är det samma mekanismer vid diskriminering av kvinnor och invandrare?"

Maria-Pilar Reyes, Göteborg

Maria-Pilar Reyes från Länsstyrelsen i Stockholms län inledde workshop 3 med utgångspunkt från regeringsuppdraget om utsatta flickor i patriarkala familjer.

Uppdraget handlar egentligen om våld mot barn och ungdomar av egna familjemedlemmar, menade Maria-Pilar. Det gäller oftast flickor under 18 år. Det förekommer också att homosexuella pojkar utsätts för våld av familjemedlemmar. Frågan står högt på den politiska agendan idag. Maria-Pilar får ofta frågan från journalister om något har gjorts i projektet, och hur många nya sängplatser som skapats. Det är olyckligt att man fokuserar endast på det skyddade boendet, eftersom det handlar om en långsam förändringsprocess. Begrepp såsom patriarkala familjer, överordning och underordning, är oklara begrepp för många vilket också gör uppdraget svårt. Maria-Pilar ser patriarkat som en ordning där män och mäns behov är överordnade kvinnans, och där kvinnans uppgift är att upprätthålla den ordningen och stå till förfogande för mäns behov.

Pengar till skyddat boende

Uppdraget om utsatta kvinnor har gått till Länsstyrelserna i Västra Götaland, Stockholm och Skåne. Regeringen har avsatt pengar till skyddat boende och till förebyggande aktiviteter i projektform. Länsstyrelsen i Stockholm har ställt höga krav på de organisationer som sökt medel för sina projekt.

Det finns köns- och etnicitetsperspektiv på problemet med utsatta flickor, men även ett klassperspektiv, menar Maria-Pilar. Beroende av den egna bakgrunden ser man olika lösningar på hederskulturen. Ett exempel är att högutbildade ofta ser utbildning som en lösning på problemet, fastän det inte finns belägg i forskningen för något direkt samband mellan hedersrelaterat förtryck och låg utbildning. Alla lågutbildade ställer inte upp på hedersförtrycket och hedersförtryck legitimeras i många länder av högutbildade personer, t.ex. genom lagstiftning och rättspraxis.

Länsstyrelsen har fått kritik mot att den kartläggning som gjorts endast utgår från enkätsvar från myndigheter, men det är inte sant. Länsstyrelsen har haft kontakter med många olika uppgiftslämnare, bl.a. frivilligorganisationer. Flickor som söker hjälp vänder sig oftast till just frivilligorganisationer, i andra hand till sociala myndigheter eller polis. Därför har frivilligorganisationerna god kunskap om problemet.

Samordning saknas

Maria-Pilar har också arbetat med att kartlägga de resurser som finns tillgängliga i samhället för att arbeta med problemet. Hon menar att det finns mer resurser än man kan tro, men att samordning saknas.

Detaljer om vad som genomförts inom ramen för uppdraget på Länsstyrelsen i Stockholms län finns på www.ab.lst.se.

Maria-Pilar tipsade om Paulina de los Reyes skrift "Patriarkala enklaver eller ingenmansland?" utgiven av Integrationsverket för att få fördjupad och uppdaterad kunskap om både klass, kön och etnicitets faktorernas betydelse för möjligheter att arbeta med problemet.

"Utsatta ungdomar" - ur diskussionen i Malmö

Deltagare från frivilligorganisationer bekräftade Maria-Pilars erfarenheter. Många unga flickor vänder sig till frivilligorganisationer, och här finns stor erfarenhet. Har vi gått i en fälla när vi tror att skyddat boende löser problemet? När en flicka måste lämna sin familj är det en stor tragedi, och en sista utväg. Förebyggande arbete och stöd till förändringsprocesser måste vara lika viktigt. Familjens pojkar är också offer när de uppmanas av fadern att misshandla sin syster.

Många svenskar som arbetar i skolan tycker ofta att det är svårt att ta i frågan, och att de saknar kunskap. Men mycket kunskap finns tillgänglig som gäller sexuella övergrepp på barn, och här finns stora likheter. Att studera detta är ett sätt att närma sig problemet. Ett övergrepp mot ett barn är alltid ett övergrepp mot barn – det är samma mekanismer som styr.

Lösa andras problem

Tänk inte "nu ska vi lösa andras problem" – det blir alltid fel. Det gäller att inte pådyvla andra "det rätta sättet" eftersom det inte finns ett rätt sätt. Istället gäller det att ifrågasätta, skapa en medvetenhet, och så frön till tankar om människovärde. Integration handlar om att två parter, båda måste förändras.

En deltagare gav ett exempel på arbete i skolan med pojk- och flickgrupper med barn som bott en kort tid i Sverige. Läraren utgår där från ett hälsoperspektiv – vad behöver man för att må bra? Barnen har formulerat viktiga insikter som handlar om eviga värden i livet. Andra deltagare från skolans område tog upp exempel på värderingsdiskussioner, forumspel och andra förändringsprocesser. En diskussion följde om barngrupper med en blandning av svenskfödda och invandrade barn är att föredra, och på vilket sätt man kan involvera hela skolan.

Behåll det friska friskt!

Några deltagare från Borås berättade om deras arbete som involverar hela familjer som levt en kort tid i Sverige. Vad innebär det för rollerna i familjen, och för familjens roll i samhället, att komma till Sverige? Begrepp såsom 'heder' och 'omhändertagande' är ord som i grunden är positiva, men som idag har fått en helt negativ klang. En deltagare vill lyfta fram det positiva i begreppen, och se det negativa som avarter. Behåll det friska friskt!

”Utsatta ungdomar” - ur diskussionen i Stockholm

Maria-Pilar berättade historien om en invandrad flicka i en mellansvensk stad som med viss möda får lov att gå på skoldans. Men först går hon till en kompis, där hon sminkar och klär upp sig för att se ut som man ska göra på en svensk skoldans. Men storebror ser det och skvallrar för pappa. Flickan vågade inte gå hem och hade ingenstans att gå - ingen av kamraternas familjer släppte in henne när hon ringde på sent på natten.

Varför ville inte någon släppa in flickan? Fanns det något någon skulle ha kunnat göra i förebyggande syfte? Maria-Pilar ville höra gruppens synpunkter och det blev en livlig diskussion i seminariet. Deltagarna hade också andra, egna exempel som knöt an till berättelsen. ”Inget barn skall behöva vara så rädd att det inte vågar gå hem” sade en av deltagarna. En slutsats menade Maria-Pilar Reyes är att ”vi har alla ett gemensamt ansvar för barnens välbefinnande oavsett ursprung och familjesituation och vi måste alla värna om alla barns lika rätt i samhället”.

Två perspektiv krävs

- Det krävs både jämställdhetsperspektiv och integrationsperspektiv för att hantera den här typen av problem, menade hon. Förslaget var att utveckla konkreta skyddsåtgärder, vidta förebyggande åtgärder, inte etnicifiera problemet för det leder fel.

- Det fanns nyligen ett konkret exempel i Stockholm om en svensk pappa som utnyttjade sina barn till barnporr. Skulle vi kunna säga att detta är svensk kultur? tog Maria-Pilar som exempel. Så enkelt är det inte. ”Kulturifieringen” av problematiken kan bli ett hinder för att ge de barnen det skydd de behöver.

Frågan om barnäktenskap berördes. Rektorn som tillåter att ett barn slutar skolan för att det ska gifta sig - vad kan man säga om det? Och var går gränserna mellan tvångsäktenskap, barnäktenskap och våldtäkt? Kan vi ta för givet att barn som tvingas gifta sig med någon de inte har valt eller gifta sig när de fortfarande känner sig som barn och inte alls beredda att gifta sig frivilligt går med på att ha sex med sin man? Vi måste fundera över hur man ska förhålla sig dessa frågor och reflektera

över hur det kan komma sig att det hittills i Sverige har varit tillåtet i lag att barn från vissa kulturer får gifta sig vid lägre ålder än vad som gäller för svenska barn. Diskussionen i gruppen handlade om ansvar; vem har ansvaret, vem gör vad, vem gör ingenting?

Olika våld, samma mekanism

Våld mot kvinnor tar sig olika uttryck, men är i grunden samma mekanism. Det är inte något som främmande varelser fullständigt olika oss själva sysslar med. Begreppet "hedersrelaterat våld" är relativt nytt. Men företeelsen är gammal och har funnits i de flesta kulturer. Även i Sverige har tills bara för ett antal decennier sedan flickor som blev gravida före äktenskapet ansetts dra skam över släkten och förskjutits av familjen och till och med fått lämna byn. Samtidigt får man inte glömma att i dagens läge så är våld mot kvinnor och barn i heders namn legitimerat i lag i vissa länder. Så där finns än skillnad mot våldet som kvinnor och flickor utsätts för i olika länder.

Smärtsamt att lämna familjen

Minderåriga behöver sin familj och att lämna den och flytta är en smärtsam och komplicerad process. Stödet måste vara långvarigt och man måste förstå att den processen av och till inrymmer mycket skuld, sorg och tvivel. Det förebyggande arbetet är viktigt, men hur gör man? Skolan har en viktig roll, det borde handla mer om den här typen av frågor i skolan och inte bara om klasskassor, säger någon av deltagarna.

Om samhällets och tjänstemännens attityd mot utsatta kvinnors och flickors familjer är nedlåtande hamnar dessa barn och ungdomar i en konfliktfylld situation. I det läget kan ett barn som är mycket utsatt ställa sig själv och sina behov åt sidan och börja försvara sin familj istället. Hur svårt ett barn än har det med sin familj så är det inget barn som inte blir mycket sårad om andra ser ner på den. Så för att kunna hjälpa dessa barn och ungdomar behöver man reflektera över sina egna attityder, inställningar och uppfattningar om människor från andra länder och kulturer, kanske revidera en del.

Ett problem som kom upp i diskussionen var också invandrade killars syn på svenska ungdomar och i synnerhet flickor.

Utvärdering

Redovisning av enkätsvaren från Malmö, 20 januari 2004

Antalet deltagare på respektive föreläsning/workshop:

F.1	Varför mänskliga rättigheter?	90
F.2	Feminismens etniska gränser	90
W.1	Handlar det om kön, klass eller etnicitet?	43
W.2	Sammanhållen diskrimineringslagstiftning?	15
W.3	Utsatta ungdomar	20

Sammanlagt deltog 90 personer.

	F.1	F.2	W.1	W.2	W.3
Mycket bra	31	23	17	3	5
Bra	14	15	7	3	3
Godkänt	3	2	1	1	0
Mindre bra	0	0	0	0	0
Dåligt	0	0	0	0	0
Totalt:	48	40	25	7	8

Procentuellt:

	F.1	F.2	W.1	W.2	W.3
Mycket bra	65	58	68	43	62
Bra	30	38	28	43	38
Godkänt	5	4	4	14	0
Mindre bra	0	0	0	0	0
Dåligt	0	0	0	0	0
Totalt:	100	100	100	100	100
Svarsfrekvens:	53	44	58	47	40

Kommentarer:

- För lite tid för diskussioner.
- Workshopsinledarna tog för mycket tid i anspråk.
- Ni behöver satsa mer på information.
- Bättre marknadsföring för att de som behöver kunskap ska komma. Bara de mest insatta kommer!
- Längre tid borde avsättas till workshopen.
- Workshopen borde pågå under två tillfällen.
- I övrigt, väldigt givande dag!
- Mer tid för varje föreläsare.
- För kort tid att arbeta med eller höra konkreta exempel.
- Tack!
- Behövs många fler möten, varav detta är ett!
- Bra innehåll på föreläsningarna.

- Intressant och bra föreläsare.
- Fler sådana initiativ.
- Kort tid och litet utrymme för diskussion.

Redovisning av enkätsvaren från Göteborg, 21 januari 2004

Antalet deltagare på respektive föreläsning/workshop:

F.1	Varför mänskliga rättigheter?	89
F.2	Feminismens etniska gränser	90
W.1	Handlar det om kön, klass eller etnicitet?	60
W.2	Sammanhållen diskrimineringslagstiftning?	18
W.3	Utsatta ungdomar	12

Antalet anmälda till Göteborgsseminariet var totalt 105 personer varav 15 uteblev helt.

	F.1	F.2	W.1	W.2	W.3
Mycket bra	56	32	21	4	3
Bra	16	29	26	3	5
Godkänt	1	11	5	1	4
Mindre bra	0	2	0	2	0
Dåligt	0	0	0	0	0
Totalt:	73	74	52	10	12

Procentuellt:

	F.1	F.2	W.1	W.2	W.3
Mycket bra	77	43	40	40	25
Bra	22	39	50	30	42
Godkänt	1	15	10	10	33
Mindre bra	0	3	0	20	0
Dåligt	0	0	0	0	0
Totalt:	100	100	100	100	100
Svarsfrekvens:	82	82	87	55	100

Sammanfattning:

En majoritet av deltagarna uppskattade ämnesvalen och hur dagen var upplagd. Flertalet var nöjda med valet av föreläsare, speciellt Peter Nobel. Många tyckte att det var intressant och lärorikt. En vanlig synpunkt på vad som skulle kunna göras bättre var att tiden för diskussioner i workshopen var för kort samt att grupperna var för stora. Många av deltagarna ser gärna en fortsättning och att vi anordnar fler konferenser. Andra påpekade vikten av att träffa andra som arbetar med samma frågor d.v.s. jämställdhet och mångfald.

Vad var bra?

- Bra "inrättning" från mänskliga rättigheter till konkreta idéer.
- Innehållsmässigt lärorikt.
- Bra blandning. Bra att frågan om jämställdhet och integration tas upp. Behövs mycket belysning framöver. Rättvisbegreppet mycket bra, gärna mer framöver.
- Det ger en ökad stimulans för att kunna arbeta vidare både med jämställdhets- och mångfaldsfrågor på hemmaplan.
- Det var mycket bra att lyfta dessa frågeställningar till forskarnivå, vilket ger många intressanta frågor att ta med sig hem till det egna arbetet. Det ger också en del utropstecken i form av spännande problematiseringar utan att komma med politiskt korrekta lösningar.
- Erfarna och kompetenta föreläsare. Verklighets förankring i deras framförande.
- Stimulerande, bra med hänvisning till aktuell forskning. Bra med tillfälle för frågor och synpunkter under föreläsningarna.
- Ett bra initiativ som gav flera olika infallsvinklar.
- Angeläget ämne. Bra kombination av de två första föreläsarna.
- Nya infallsvinklar och bekräftelse av mina egna funderingar.
- Bra att få tillfälle att lyssna på ett ämne sett ur olika perspektiv. Nyttigt att få fundera och konfrontera mina egna värderingar. Går att applicera på mitt arbete som förskolelärare.
- Kort konferens är mycket bra! Bra balans och väl valda föreläsare.
- Man fick en tankeställare och gav mycket konkreta exempel.
- Föredragningarna var sakliga och informativa.
- Intressant och tydlig genomgång och underhållande föreläsningar.
- Bra ämnesval och ansats samt föreläsarnas problemformuleringar.
- Jag har fått en del till livs om just hur man kan arbeta med frågorna i organisationen.
- Det är fantastiskt att lyssna på en god och kunnig talare (Peter Nobel). Mycket intressanta frågeställningar.
- Intressant med kön och etnicitet.
- Intressanta föreläsningar, speciellt den med Paulina de los Reyes. Den gav många tankar.
- Bra belysning utav mångfaldsfrågorna.
- Föreläsare 1 och workshopen (Oscar Pripp) var mycket bra. Pratade mycket intressant och medryckande.
- Föreläsning 2 slog in öppna dörrar, Paulina hade mycket mer att ge tror jag.
- Föreläsare 1 hade humor, han var tydlig och tog upp bra exempel. Båda två hördes tydligt. Tiden räckte inte, man tröttnade inte på diskussionerna.
- Saklig bakgrund till mänskliga rättigheter, intressanta källor och ny kunskap.
- För mig personligen som har börjat jobba med mångfald och jämställdhet gav Peter Nobel en kort och bra historisk inblick hur arbetet är uppbyggt internationellt och i Sverige. Paulina de los Reyes pratade om feminism men här skulle jag vilja att hon mer hade gått på djupet. Det är ju hennes specialområde.

- Föreläsning 1: Humoristisk och medryckande. Bra övergripande perspektiv utan att bli teoretisk och torr. Workshop 2: Mycket överskådlig och på ett lätt sätt, på enkel svenska.
- Det var intressant med olika lagar och konventioner inom området för mänskliga rättigheter.
- Nobels föreläsning var mycket lärorik. Rättviseperspektivet tar jag med mig hem! Paulina de los Reyes var intressant. Isaksson gav en bra inblick i kommitténs arbete.
- Intressant och lärorikt, omväxlande breda perspektiv och detaljkunskaper.
- Att bli bekräftad på det man vet samt att få möta andra som arbetar med liknande frågor – skapa kontakter.
- Bra fokus. Peter Nobel: teori och praktik. Bra diskussioner på workshop 3 – en fortsättning vore bra!
- Bra upplägg! Intressanta och kunniga föreläsare. Gav mig mycket att tänka på som jag kan föra vidare.
- Nya och bra tankegångar kom fram, nytt lärande.

Vad var mindre bra och hur kan det bli bättre?

- Mer gruppdiskussioner (i små grupper) i workshopen.
- Den pedagogiska uppläggnigen, t.ex. för mycket OH-bilder.
- Akustiken i hörsalen var tyvärr ganska dålig. Oscar Pripp väldigt intressant men pratade för fort – gärna en repris och eller utveckling av hans resonemang.
- Diskussionen i workshopen, hade varit bättre om vi delades in i smågrupper, eller bikupédiskussioner.
- Kunde ha varit än mer utmanande och kanske mer utav att vända på perspektiven. Tydligare "forskarinställning" som bas för workshopen. Det blev som vanligt lite för mycket av bekräftelse av rätt uppfattning.
- Önskar mer praktiska tips.
- Tidsaspekten, för lite till diskussion och frågor.
- Frukten räckte inte.
- Rätt adress till workshopen vid utskicket mycket viktigt.
- För långt första pass, paus mellan föreläsarna!?
- Workshopen var lite hastig. Skulle ha kunnat hålla på lite längre. Nya begrepp som tar ett tag att få grepp om.
- Större möjlighet till dialog och erfarenhetsutbyte mellan deltagarna som har en väldig kunskap.
- Varför inte lyfta fram det politiska perspektivet i länet? Lite gammal fördelningspolitik.
- Workshopen något kort.
- Svårt med delaktighet i workshopen. Bara vissa som talade.
- Tydligare diskussioner i förhållande till de grundläggande frågeställningarna.
- Kallt i lokalen.
- Bra påläst – men inte mycket nytt att förmedla.
- Föreläsare 2 stod vid overheadapparaten och för oss som satt i bakre delen av salen bländades vi utav ljuset. Workshop 1 var för stor grupp.
- Något ostrukturerat upplägg.

- Tidspress.
- Föreläsning 2: Jobbigt med så många bilder. Inget nytt. Lite för mycket basnivå. Övertygad om att de flesta deltagarna har ett personligt intresse för dessa frågor och för oss var det på för låg nivå – dokumentation av det vi redan visste. Passar bättre på gymnasieskolor eller liknande. Ungdomar som behöver en bas och historiskt perspektiv.
- Mer specifikt på vissa områden.
- Mera samtal på workshop 2.
- Kanske mer tid för workshop 3 genom att luncha före?
- Fler bensträckare, annars inget att klaga på.
- Gärna mindre diskussionsgrupper under längre tid.
- Workshop (3): eventuellt färdigformulerade frågor, som man kan fundera på individuellt eller utifrån den egna organisationen.
- Det skulle ha varit fler företrädare från Göteborg och Västra Götalandsregionen. Mer regional prägel. Hålla tiden bättre - behövs mer rejäla pauser för att ge ett intressant innehåll rättvisa.
- Att någon från Västra Götalandsregionen var med och informerad om vad som händer i Västra Götaland.

Kommentarer:

- Gärna fler seminarier fram över!
- Fortsätt arrangera konferenser på temat men inte där det ena eller andra perspektivet tar överhanden! Gärna om hur vi kan bidra till förändring/förbättring för ett mer rättvist samhälle.
- Tyvärr missade jag första föreläsningen p.g.a. lite problem med informationen inför seminariet. I övrigt tycker jag att initiativet och genomförandet var alldeles utmärkt och hoppas således på såväl en uppföljning om fler liknande "brännande" seminarier. Tack för en härlig förmiddag.
- En lärande dag! Ev. tid för diskussion i smågrupper. Även bra för att lära känna engagerade personer från andra organisationer.
- Utveckla mångfaldsbegreppet genom kvalité och rättvisa!
- Be gärna föreläsarna att lämna egen litteraturlista för den som vill fördjupa sig i ämnet.
- Hoppas på mer workshops i samma anda. Lagom längd på anförandena.
- Skulle vara intressant med bikupor och att ha ett strategisamtal om hur frågorna får mandat på "riktigt" i maktens alla rum.
- Många frågor som har lyfts fram och förhoppningsvis kan åtgärdas!
- Politikerna/makthavarna efterlyses!
- Behövs mycket diskussion och handling.
- Tack för en mycket väl ordnad, bra tänkt konferens. Den gav mycket trots att det bara var en halvdag.
- Tack för ett mycket bra initiativ till denna konferens! Viktigt att få en uppdatering och stor vikt att träffa deltagare från andra arbetsplatser.
- Det är ett jätteomfattande brett område, kort om jämställdhet, bättre ta ett område i taget på en halvdag eller mindre.
- Samtal om hur vi konkret ska arbeta förebyggande. Separation är en absolut nödvändighet.

Redovisning av enkätsvaren från Stockholm, 22 januari 2004

Antalet deltagare på respektive föreläsning/workshop:

F.1	Varför mänskliga rättigheter?	116
F.2	Feminismens etniska gränser.	116
W.1	Handlar det om kön, klass eller etnicitet?	52
W.2	Sammanhållen diskrimineringslagstiftning?	32
W.3	Utsatta ungdomar	32

Antalet anmälda till Stockholmsseminariet var totalt 126 personer varav 10 uteblev helt.

	F.1	F.2	W.1	W.2	W.3
Mycket bra	37	24	29	1	0
Bra	20	31	13	0	4
Godkänt	7	7	4	1	4
Mindre bra	1	2	1	0	0
Dåligt	1	0	0	0	0
Totalt:	66	64	47	2	8

Procentuellt:

	F.1	F.2	W.1	W.2	W.3
Mycket bra	56	38	62	50	0
Bra	30	48	28	0	50
Godkänt	10	11	9	50	50
Mindre bra	2	3	1	0	0
Dåligt	2	0	0	0	0
Totalt:	100	100	100	100	100
Svarsfrekvens:	57	55	90	6	25

Sammanfattning:

En stor majoritet uppskattade både upplägget, ämnet och föreläsarna. Man efterlyste fler liknande arrangemang, d.v.s. en uppföljning. Meningarna gick isär när det gällde längden på dagen, men det verkar ändå som om de flesta värdesatte halvdagsvarianten. Genomgående tyckte de flesta att tiden inte räckte till och att det gavs för lite utrymme för diskussioner och reflektioner. Till skillnad från de övriga Storstadslänsstyrelserna spräckte Peter Nobel tidsramarna. När det gäller workshop 1 så tyckte flera att gruppen var för stor. Det efterlystes också flera positiva exempel och lösningar.

Vad var bra?

- Diskussionen rörande skillnaden mellan kulturella fenomen och grupp/individrelaterade fenomen som krockar med gängse värderingar.
- Föreläsarna, Pilars exempel som diskussionsunderlag.
- Bra innehåll på föreläsningarna! Peter Nobel är en fantastisk talare.

- Intressant och givande samt kunniga föreläsare.
- Workshopen "Utsatta ungdomar" och föreläsningen "Feminismens etniska gränser".
- Inspirerande, tydligt, lättillgängligt och tankeväckande.
- Bra föreläsare, väl avvägd, intressanta ämnen och trevligt med en lunch på slutet.
- Diskriminering och makt hamnade i fokus.
- Flera perspektiv lyftes av samtliga föreläsare. Diversifiering av kategorier – bra att ta upp stereotyper.
- Väldigt bra upplägg på workshopen, koncist och klart med mycket utrymme för diskussioner. Föreläsarna presenterade ett perspektiv och man fick förhålla sig till det.
- Viktigt med det historiska perspektivet när det gäller mänskliga rättigheter. Mindre prat om attityder och visa mera handlingskraft. Bra med en halvdag och en sammanställning.
- Paulinas föreläsning och framförallt Pripps.
- Hela upplägget, fler såna initiativ.
- Innehållsmässig fakta som man kan dra nytta av i mångfaldsarbetet.
- Bra föreläsare och organisation.
- Bra att träffa så många som representerar mångfald i arbetslivet.
- Mycket konkreta och tydliga föreläsare.
- Bra med ett samlat perspektiv över de mänskliga rättigheterna och forskningsperspektivet.
- Att Paulina lyfte fram styrkan hos kvinnorna.
- Bra genomgång av grunderna för mänskliga rättigheter och hur de kan tillämpas.
- Hög kunskapsnivå hos föreläsarna.

Vad var mindre bra?

- Lite tydligare frågeställningar, mer avgränsning i diskussionsområden.
- För kort tid och lite utrymme.
- Inget utrymme för reflektioner och frågor både när det gäller föreläsningarna och workshopen.
- Peter Nobels föreläsning allt för lång.
- Overheadbilderna borde delas ut i förväg för att underlätta förståelsen och vissa bilder innehöll för mycket finstilt text.
- Peter Nobel borde berätta mera om sin bakgrund.
- En heldag med samma upplägg skulle ge mera tid för erfarenhetsutbyte mellan deltagarna.
- För få manliga deltagare. Männerna fick för stort utrymme, även i publiken. Mindre diskussionsgrupper (Handlar det om kön, klass eller etnicitet).
- Föreläsningarna greppade för stora områden, bättre med snävare områden.
- Mer fokuserade workshop (Handlar det om kön, klass eller etnicitet).
- Anordna fler liknande arrangemang.
- För komprimerat.
- Mer fokus på goda exempel.

- Inga konkreta förslag på lösningar när det gäller integration och jämställdhet.
- Skillnaden mellan den offentliga och privata sektorn borde tas upp.
- Problemen har belysts enbart utifrån strukturerna, helheten saknades.
- Nysvenskarna saknades bland deltagarna.

Kommentarer?

- Viktiga frågor som behöver mera utrymme. I och för sig bra med halvdag (fler kan delta), men ändå inte. Behövs längre tid – föreläsningarna blir "förenklade" – man kan inte gå på djupet varför budskapet lätt kan missuppfattas.
- Mera strukturerade diskussioner när det gäller workshopen "Utsatta ungdomar". Viktigt att hålla tiden så det inte blir stressigt.
- Workshopen "Handlar det om kön, klass eller etnicitet" gav mig många nya perspektiv.
- Nobels inlägg var förvisso intressant men kanske inte helt relevant.
- Hur ser invandrarna på den svenska lagstiftningen och byråkratin?
- Aldrig bra med långa stillasittande pass.
- Fick mycket med mig att reflektera över.
- En slutsammanfattning borde finnas med.